

پیشگیری از بحران‌ها با تکنیک مددکار اقتصادی

نادر احمدبیگی

مدیریت عالی حرفه‌ای کسب‌وکار، Post DBA، مرکز تحقیقات و پژوهشی نیکا پویش

چکیده

پژوهش حاضر با هدف؛ پررنگ کردن نقش مدیریت بحران در مرحله پیشگیری که یکی از ارکان اساسی مدیریت بحران می‌باشد با بهره‌گیری از تکنیک مددکار اقتصادی در کاهش آسیب‌های ناشی از بروز بحران اعم از طبیعی و انسانی می‌باشد. روش به کار گرفته شده توصیفی مبتنی بر منابع اسنادی و کتابخانه‌ای می‌باشد. برای جلوگیری و پیشگیری از وقوع حوادث و بحران‌های صورت گرفته، می‌بایستی با ارائه تکنیک‌های نوین، یک جامعه آگاه به پیرامون خود پدید خواهد آمد تا فرهنگ اجتماعی و اقتصادی پویا با توجه به فرهنگ هر منطقه شکل گیرد.

واژه‌های کلیدی: بحران، مدیریت بحران، تکنیک‌های نوین، مددکار اقتصادی.

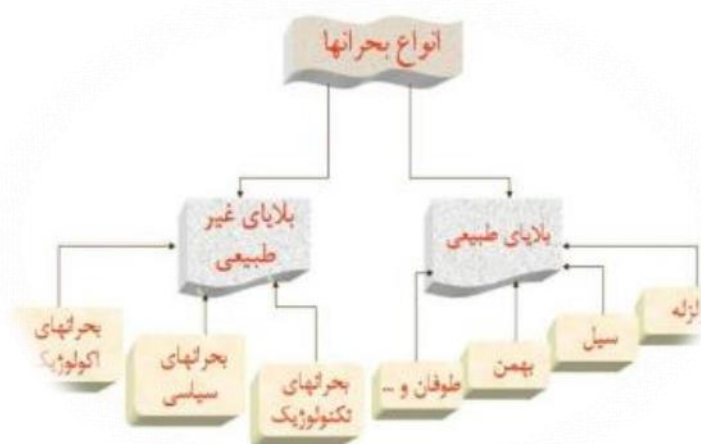

۱- مقدمه

بحران در حقیقت یک فشار روانی - اجتماعی بزرگ و ویژه است که باعث در هم شکسته شدن انگاره های متعارف زندگی و واکنش های اجتماعی می شود و با آسیب های جانی و مالی، تهدیدها، خطرها و نیازهای تازه ای که به وجود می آورد. بحران ها جزء ویژگی های زندگی بشر در قرن ۲۱ محسوب می شوند و هر روز شاهد افزایش در مقیاس تعداد، شدت و گسترش بحران های طبیعی، انسان ساخت و امنیتی هستیم. همانطور که پیچیدگی های جامعه انسانی افزایش پیدا می کند، آسیب پذیرها نیز افزایش یافته و در ترکیب با بلایای طبیعی دیرینه و سوانح فناوری مدرن و نوظهور، بحرانهایی را شکل می دهند که گاه کنترل آنها از دست دولتها و مدیران خارج شده و هزینه ها و خسارتهای زیادی را بر جای می گذارند.

جدول ۱: تقسیم بندی انواع بحران

بحران ساختاری	بحران نفوذ
بحران بیکاری	بحران مشارکت
بحران عدالت اجتماعی	بحران مشروعیت
بحران هویت	بحران توزیع
بحران مدیریت فرهنگی و ..	بحران مدیریت

نمودار ۱: انواع بحرانها از دیدگاه طبیعی و غیر طبیعی

انواع دیدگاه‌ها نسبت به بحران

- دیدگاه سنتی:

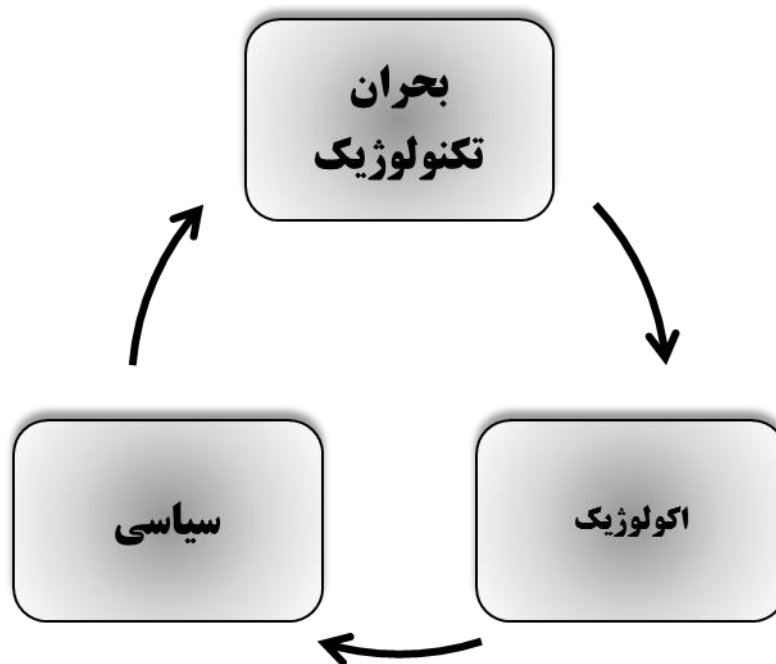
بر اساس این دیدگاه، بحران اساساً یک پدیده منفی و مخرب است که به هر نحوی میبایست از آن پرهیز کرد. (استراتژی انفعالی یا واکنشی)

دیدگاه قانون طبیعی:

بر اساس این دیدگاه بحران‌ها یک قانون طبیعی زندگی بشری و بخشی از حیات اجتماعی اند که بایستی آنها را پذیرفته و به مقابله مؤثر با آنها پرداخت. (استراتژی فعال)

- دیدگاه تعاملی:

بر اساس این دیدگاه بحران‌ها برای رشد و توسعه و پویایی هر سیستمی لازم بوده و بروز آنها در جهت نوع نظم در نظام طبیعت است. در این دیدگاه، بحران میتواند گاهی فرصت هم تلقی شود. (استراتژی فوق فعال)

نمودار ۲: انواع بحران

برخی بحران‌ها به علت مدیریت سلیقه‌ای و ناآگاهانه باعث ورشکستگی اقتصاد کلان و خرد در جوامع مختلف می‌شوند. انسان توان مقابله با بحران‌های غیرمترقبه مثل سیل، زلزله، آتش‌سوزی و... را ندارد، مگر اینکه از قبل و با مدیریت پیشگیری از بحران و فراهم کردن تمهیدات لازم، برای به بار آمدن خسارت‌های کمتر همیشه آماده مبارزه باشد؛ اما در اغلب بحران‌های ذکر شده، بشریت و تفکر آن نتوانسته‌اند پیش‌بینی دقیقی در خصوص حوادث احتمالی ارائه دهند. علم تخصص و تکنولوژی که

توسط بشریت ارائه شده نیز تنها درصد ناچیزی از اطلاع و دانش لازم برای پیش‌بینی زمان وقوع زلزله، ریشتر آن و چگونگی به وقوع پیوستن آن را به دست آورده است؛ اما در بحث مدیریتی که باعث حوادث دلخراش انسانی و اقتصادی و گاهی هم فرهنگی و اجتماعی می‌شود، (همچون تجربه تلخی که در سیل سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ اتفاق افتاد) به جز حادثه سیل، مساله مدیریت غیر تخصصی و مدیریت بحران در مناطق بحران‌زده نیز به میان می‌آید که باعث مشکلات عدیده و مضاعفی شده است. «مدیریت بحران» همچون مفهوم «بحران» از منظرهای گوناگون مورد تعریف و تدقیق واقع شده است. گستره مفهومی تعریف این واژه بسیار زیاد و در برگیرنده هر تمهیدی برای پرهیز از بحران و جستجوی اندیشمندانه بحران و خاتمه و مهار بحران در راستای تأمین منافع و غیره است. در پاره ای از متون، مدیریت بحران بر نوعی تدبیر استراتژیک دلالت دارد که در فرایند آن محیط‌های داخلی و خارجی یک بحران مورد تحلیل واقع شده، شناخت لازم کسب، مسیر استراتژیک پایه‌گذاری و استراتژی‌هایی خلق می‌شوند که نخبگان را برای رسیدن به اهداف تعیین شده و تدبیر شایسته و بایسته بحران یاری رساند.

یافته‌های تحقیق

تا به حال از خودتان پرسیده‌اید چرا مدیریت بحران در خصوص پیش‌بینی و پیشگیری حوادث طبیعی و غیر طبیعی به فکر نبوده است؟ آیا مدیریت بحران استان‌ها تحقیق و پژوهش در مناطق حادثه‌خیز در استان‌های خود را به عمل آورده است؟ آیا راه‌حلی ارائه شده است؟ چرا رودخانه‌ها لایروبی نشده و چرا در مناطق حادثه‌خیز جانمایی روستا و شهرنشینی شده بودند؟ و چرا بودجه‌هایی که دولت‌ها اختصاص داده‌اند برای جلوگیری از این بحران‌ها استفاده بهینه نشده است؟

یک مدیریت غیر تخصصی رانتهای اقتصادی و ناآگاه از موقعیت فرهنگی اجتماعی منطقه و ژئومورفولوژی یا زمین‌شناسی منطقه و سنتی بودن مدیریت یا عدم آگاهی مسوولان از مدیریت بحران و تکنولوژی روز دنیا باعث خسارات جبران‌ناپذیر جانی، مالی و در بعد وسیع‌تر فرهنگی-اجتماعی می‌شود که گاه این خسارات آنقدر زیاد است که باعث تخلیه منطقه می‌شود. گاه نیز برای بازگشت به حالت اول سرمایه‌ای چند ده میلیاردی باید هزینه شود (همچون بازسازی ارگ بم)؛ اما در این راستا برای ترمیم زیرساخت‌ها در مواقع بحران نیاز به یک کارآفرینی نوین به نام مددکار اقتصادی احساس می‌شود. برای جلوگیری و پیشگیری از وقوع حوادث با ارائه تکنیک‌های نوین، یک جامعه آگاه به پیرامون خود پدید خواهد آمد تا فرهنگ اجتماعی و اقتصادی پویا با توجه به فرهنگ هر منطقه شکل گیرد؛ اما آیا تا به حال در مورد بحران‌ها و در خصوص راه‌های پیشگیری و برنامه راه، قبل از اینکه دچار بحران شوید، اندیشیده‌اید؟

در بحران کرونا و ویروس که در حال حاضر در دنیا بحران انسانی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی به وجود آورده، تاثیرگذاری بر اقتصاد جهان داشته و رشد منفی و خطرناکی به دنبال آن در حال اجراست. شیوع ویروس جدید کرونا در جهان همچنان ادامه دارد و طبق آخرین آمار بیش از شش میلیون نفر در سراسر جهان به این ویروس مبتلا شده‌اند.

این ویروس همچنان قربانی می‌گیرد. آمریکا که ۳۳۰ میلیون نفر جمعیت دارد به کانون اصلی شیوع ویروس جدید کرونا بدل شده است. به این ترتیب آمریکا با وجود قدرت اقتصادی و سیاسی که دارد در مهار این بحران ناتوان بوده است. کشورهای اروپایی هم به همین منوال هستند و تاثیر بحران کرونا و ویروس در جوامع باعث فاجعه جهانی انسانی شده است؛ اما آیا بحران کرونا و ویروس شرایط اقتصادی و سیاسی جهان را تغییر می‌دهد؟ توجه داشته باشید در بحران‌ها معمولاً فرهنگ اجتماعی جوامع حرف نخست را می‌زند. کشوری که تاریخچه و فرهنگ غنی داشته باشد، حدود ۲۰ درصد بحران را حل می‌کند و در ۸۰ درصد بحران‌ها با توجه به نیروی متخصص و متبحر می‌توان خسارات وارده را تا حد امکان کاهش داد. در بحرانی مانند کرونا و ویروس

که فاجعه نادری است، بر اقتصاد دنیا و حتی روابط بین کشورها تأثیرات مثبت و بیشتر منفی گذاشته است و پیش‌بینی می‌شود که حتی در آینده بین کشورها جنگ سرد شکل گیرد.

افزایش بیکاری در آمریکا و کشورهای اروپایی و جهان برای مقابله با بحران اقتصادی ناشی از کرونا بسیار بالاست و تلاش برای جلوگیری از این بحران بسته چند صد تریلیون دلاری محرک اقتصادی و کمک‌های حاکمان کشورها برای حفظ مشاغل در کشورها (که به طور روزافزونی به تعداد بیکاران در جهان افزوده می‌شود) ترتیب داده شده است. شیوع سریع و گسترده ویروس کرونا موجب شده تعداد زیادی از موسسات اقتصادی بزرگ و کوچک به ویژه در زمینه خدمات مواد غذایی که نتوانسته‌اند به شرایط بحران فعلی غلبه کنند، تعدادی از کارکنان خود را اخراج کنند. حوزه‌های دیگر از جمله هتلداری، حمل‌ونقل، انبارداری، خدمات درمانی و بهداشتی نیز وضع مشابهی دارند و فعالیت اقتصادی خود را متوقف کرده‌اند. به گفته جمی‌بولارد یکی از مقامات عالی‌رتبه خزانه‌داری آمریکا بحران کرونا می‌تواند در کوتاه‌مدت به بیکاری حدود ۵۰ میلیون آمریکایی منجر شود. بیماری کووید ۱۹ با وجود آنکه همچنان در جهان قربانی می‌گیرد، اما آنچه دولت‌های جهان را پیش از فرا رسیدن سیر نزولی این بحران نگران کرده رکود بی‌سابقه اقتصادی است که نهادهای جهانی به ویژه صندوق بین‌المللی پول نسبت به تبعات سخت آن هشدار داده‌اند؛ اما ویروس کرونا یا بیماری کووید ۱۹ همچنان به قربانیان خود اضافه خواهد کرد و قربانیان صنعتی و غیرصنعتی و خدماتی در بخش اقتصاد جهان را به ورشکستگی می‌کشاند.

همچنین کروناویروس بر اروپا نیز تأثیر زیادی داشته و اوضاع اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی را به هرج‌ومرج کشانده و باعث فقر و حتی جنگ احتمالی برای بقا در آینده جهانی خواهد شد. اگر برنامه‌ای برای حل این بحران خطرناک نداشته باشیم، فاجعه بزرگی رخ خواهد داد، چه آنکه مدیریت اقتصادی جهان به صورت سیاست‌های مختلف و ایده‌های گوناگون است و زمان زیادی لازم است که این مدیریت‌های مختلف که هر کدام یک راه‌حل ارائه می‌دهند، بتوانند به بیماری کووید ۱۹ غلبه کنند. متأسفانه تا آن زمان، زبان‌های زیادی بر ملت‌ها (بشریت) و همچنین جامعه اقتصادی جهان وارد شده است. احتمال اینکه جنگ بیولوژیکی شروع شده باشد هم وجود دارد. ممکن است این بیماری خطای انسانی افراد سودجو و جاه‌طلب در سطح کلان دنیا باشد و موجب فجایع انسانی شده باشد. از این سو در کشور عزیزمان ایران با توجه به همان فرهنگ غنی و از همه مهم‌تر جهاد اسلامی ایرانی که به وجود آمده، خطرات ناشی از این بیماری کووید ۱۹ به صورت خاص مدیریت شده، اما کافی نبوده است. برای جلوگیری از این خطر و پیشگیری باید از کارآفرینی نوین «مددکار اقتصادی» استفاده کنیم که وظایف آن برای جلوگیری و پیشگیری از بحران‌ها مخصوصاً بحران ویروس کووید ۱۹ در قالب مطالبی ارائه می‌شود. مدیریت ویژه مددکار اقتصادی می‌تواند آمارهای دقیق ارائه و زنجیره این بیماری را قطع و از زیان و تلفات جانی و اقتصادی پیشگیری کند. مدیریت بحران مددکار اقتصادی از گروه‌های ۱۰ نفره شروع می‌شود که هر گروه ۱۰ نفره یا ۱۰ خانواده با مدیریت یک مددکار اقتصادی ایفای نقش و انجام وظیفه می‌کند و هر بحرانی که به وجود آید کنترل و حفاظت و امنیت را برای آنها برقرار می‌کند. مددکار اقتصادی به صورت ۱۰۰ نفر به نفر با توجه به مسوولیت‌هایی که دارند به اجرای وظیفه خود عمل خواهند کرد. آیا دولت در مواقع بحران‌ها می‌تواند ۸۵ میلیون نفر را راحت‌تر رهبری کند یا گروه‌های هشت میلیون و ۵۰۰ هزار نفری؟

با توجه به مدیریت بحران مددکار اقتصادی می‌توان جمعیت کشور را گروه‌بندی کرد، به طوری که جمع گروه‌ها به هشت میلیون و ۵۰۰ هزار نفر برسد. هر گروه نیز یک مددکار اقتصادی به همراه عوامل خود به وظایف خود در مقابل بحران عمل می‌کند. مدیریت سریع راحت و با آرامش خاص و ویژه‌ای انجام می‌شود و برای جلوگیری از هر بحرانی مفید و برنامه راه وجود داشته و راهگشای تمام مشکلات خواهد بود. حتماً می‌پرسید مددکار اقتصادی چگونه و با چه تخصصی مدیریت بحران را

رهبری می‌کند؟ در کارآفرینی مدرن (مددکار اقتصادی) تخصص‌ها بر اساس یادگیری و آموزش ممارست و در مقطع پیشرفته‌تر تسهیل آموزش، تحقیق و پژوهش در سطح بالاتر از طریق ارتباط افراد آموزش‌دیده ارگان‌ها و سازمان‌های غیردولتی با مراکز دانشگاهی و پژوهشی و انتقال تجربه از جامعه بومی به مراکز دانشگاهی و از طرف جامعه دانشگاهی و پژوهشی و انتقال تکنولوژی روز به جامعه بومی صورت خواهد گرفت. در این صورت افراد آموزش‌دیده هر منطقه ارگان‌های دولتی در زمینه‌های بحران و به لحاظ تکنولوژی روز دنیا به روز خواهند بود و مراکز دانشگاهی و پژوهشی سعی و تلاش بیشتری خواهند کرد تا مشکلات هر منطقه را شناسایی کنند و از لحاظ علمی و تکنیکی چاره‌ای برای آن بیندیشند. کارآفرینی نوین (مددکار اقتصادی تسهیل امور با ارائه راهکار تخصصی) می‌تواند حلقه واسط بین مراکز پژوهشی و دانشگاهی با مراکز دولتی در هر منطقه و ارگان‌های درگیر بحران باشد و نیازمندی‌ها و توانمندی‌های جوامع را ارزیابی و مشکلات جوامع را با توجه به فرهنگ اجتماعی و اقتصادی جوامع برطرف کند.

نتیجه‌گیری

مددکار اقتصادی نگرشی نوین در قلب جامعه به وجود می‌آورد که اقتصاد پویا و شکوفا داشته باشیم. بدیهی است در تمام بحران‌ها نیز تحقیق و پژوهش و آگاهی کامل از جوامع و برنامه راهگشا و راه‌حل مشکلات خواهد بود و می‌بایستی به عنوان الزامی انکارناپذیر به این موضوع توجه نمود. با بهره‌گیری از این تکنیک می‌توان از وقوع بحران و پیامدهای ناشی از آن اجتناب نمود.

منابع

۱. ابهری مریم (۱۳۸۶) مدیریت بحران، دانشگاه صنعتی مالک اشتر، مجتمع آمایش و پدافند غیر عامل، تهران
۲. جدی، اصغر (۱۳۸۳) دفاع غیر عامل، پایان نامه دکتری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران
۳. گوری، گری و تروتن، اف (۱۳۸۳) بازسازی کارکرد اطلاعات در جهان اطلاعات، تهران، انتشارات دانشگاه امام باقر.
۴. معماریان، غلام حسین (۱۳۸۴)، سیری در مبانی نظری معماری انتشارات سروش دانش، تهران
۵. وحیدی، طاهر، محبی آشتیانی، محمدعلی (۱۳۶۸) مبانی طراحی فضاهای امن/ پایان نامه دانشکده معماری شهید بهشتی، تهران.